

Andrzej Nowakowski

ROZWÓJ UCZNIOWSKICH KLUBÓW SPORTOWYCH W REJONIE I POWIECIE WADOWICKIM W LATACH 1994 – 2001

Słowa kluczowe: uczniowskie kluby sportowe, Wadowice, powiat, lata 1994–2001

ABSTRACT

Development of pupil's sport club in the region and district of Wadowice in the years 1994 – 2001

Key words: pupil's sport clubs, Wadowice, district, years 1994–2001

On the basis of empirical researches carried out in the District Office (Starostwo Powiatowe) in Wadowice (województwo małopolskie — Małopolska Province) it was established that in the region and district (powiat) of Wadowice in the years 1994–2001 occurred significant increase of the number of pupil's sport clubs. By now in the official evidence in Wadowice district there are 19 such clubs, though 2 of them had to suspend their activity. Pupil's sport clubs act in 8 from among 10 communes (gmina) of Wadowice district. They are usually located in primary and grammar schools (16 clubs); in secondary schools there are 3 clubs. In the clubs most commonly are practiced team games, and of individual sports — track and field sports, archery, cycling and strength sports. Apart from pupil's sport clubs, children and youth of Wadowice district take part in the activity of other organizational entities of physical culture: village and catholic sport organizations, as well as in sport association „Falcon” („Sokół”).

1. Wprowadzenie

Obowiązująca ustawa z 18 stycznia 1996 r. o kulturze fizycznej¹ w przepisie art. 7 ust. 1 jednoznacznie stanowi, że uczniowskie kluby sportowe (UKS) są stowarzyszeniami kultury fizycznej *sui generis*. Do uzyskania osobowości prawnej i możliwości legalnego działania nie wymagają one — jak

¹ Tekst jednolity: „Dziennik Ustaw” 2001 Nr 81, poz. 889, zm.: Nr 101, poz. 1115.

pozostałe stowarzyszenia kultury fizycznej — wpisu do właściwego sądu rejestrowego, tj. sądu rejonowego mającego siedzibę w mieście wojewódzkim, w celu wprowadzenia ich do Krajowego Rejestru Sądowego. W przypadku UKS wystarczy jedynie, przy zachowaniu warunków określonych zarówno ustawą z 1996 r., jak również ogólną ustawą z 7 kwietnia 1989 r. — Prawo o stowarzyszeniach² — złożenie wniosku do starosty właściwego ze względu na siedzibę klubu, o wpis do ewidencji. Jeśli wniosek spełnia wszystkie ustawowe warunki, wówczas starosta, w ramach tzw. zadań własnych powiatu, wydaje decyzję administracyjną, w rozumieniu przepisów Kodeksu postępowania administracyjnego, o wpisie danego UKS do ewidencji. To odformalizowanie i maksymalne uproszczenie procedury w stosunku do UKS zostało w sposób zamierzony wprowadzone przez ustawodawcę w celu ułatwienia zakładania tych klubów, w ramach ogólnopolskiego programu „Sport wszystkich dzieci” oraz popularyzacji atrakcyjnych, choć mało dotąd uprawianych w Polsce dyscyplin sportowych. Jak trafnie zauważył L. Jaczynowski, formuła UKS wyłoniła się w gremiach sportowych i oświatowych w momencie, kiedy zauważono, iż w wyniku zmian ustrojowych w Polsce po 1989 r. Szkolny Związek Sportowy stracił prawny i faktyczny monopol na organizowanie sportu uczniowskiego³.

W niniejszym opracowaniu zostaną przedstawione: 1) właściwość organizacyjna oraz tryb podejmowania rozstrzygnięć w sprawach UKS w Starostwie Powiatowym w Wadowicach (województwo małopolskie), 2) rozwój UKS w powiecie wadowickim w latach 1994 – 2001, 3) uprawianie sportu przez dzieci i młodzież szkolną powiatu wadowickiego w ramach innych struktur organizacyjnych (stowarzyszeń) niż UKS. Opracowanie zamyka stosowne podsumowanie.

2. Rozstrzygnięcia w sprawach uczniowskich klubów sportowych w Starostwie Powiatowym w Wadowicach

Zgodnie z obowiązującą ustawą ustrojową z 5 czerwca 1998 r. o samorządzie powiatowym⁴ — najważniejszym dokumentem wewnętrznym regulującym tok podejmowania rozstrzygnięć w Starostwie Powiatowym w Wadowicach jest Regulamin organizacyjny Starostwa Powiatowego w Wadowi-

² Tekst jednolity: „Dziennik Ustaw” 2001 Nr 79, poz. 855.

³ L. Jaczynowski, Z. Jaworski, J. Zyśko, *Organizacja kultury fizycznej. Teoria i praktyka*, t. II: *Struktury organizacyjna*. Praca zbiorowa pod red. L. Jaczynowskiego, Warszawa 2001, s. 92.

⁴ „Dziennik Ustaw” 1998 Nr 91, poz. 576 z późn. zm.

cach⁵. Stwierdza on, że w ramach ustalonego podziału czynności, sprawy kultury fizycznej koordynuje Wicestarosta Wadowicki. Jemu to bezpośrednio podlega Wydział Kultury, Turystyki, Sportu i Promocji Starostwa Powiatowego. Liczy on — łącznie z kierownikiem Wydziału — 4 pracowników. Pracownik prowadzący sprawy kultury fizycznej, w tym UKS, łącznie ze sprawami kultury jest zatrudniony w wymiarze ½ etatu. Decyzje administracyjne w rozumieniu Kodeksu postępowania administracyjnego dotyczące kultury fizycznej o charakterze strategicznym, kompetencyjnie przypisane staroście⁶ — w tym przede wszystkim dotyczące wpisu do ewidencji uczniowskich klubów sportowych — podejmuje osobiście Starosta bądź Wicestarosta Wadowicki. Przed podjęciem decyzji w przedmiocie wpisania UKS do ewidencji starosta zasięga opinii prawnej radcy prawnego, który — po stwierdzeniu iż przedłożony statut UKS nie jest sprzeczny z prawem — parafuje projekt decyzji. Pozostałe decyzje oraz inne rozstrzygnięcia nie będące decyzjami (np. zaświadczenia o wpisie UKS do ewidencji oraz upomnienia) podejmuje — z upoważnienia Starosty Wadowickiego — kierownik Wydziału, na mocy ogólnego ustawowego upoważnienia, skonkretyzowanego w przepisie § 15 Regulaminu organizacyjnego Starostwa Powiatowego w Wadowicach. W tej kategorii rozstrzygnięć mieszczą się również rozstrzygnięcia nadzorcze samorządu powiatowego w stosunku do poszczególnych UKS, wykonywane w ramach tzw. bieżącego, bezpośredniego nadzoru nad ich działalnością.

Ponadto wspomniany wyżej Wydział zapewnia pomoc o charakterze organizacyjno-technicznym dla koordynatora do spraw sportu szkolnego w powiecie wadowickim. Począwszy od 2000 r., ów koordynator jest powoływany spośród miejscowych nauczycieli wf. w drodze uchwały Zarządu Powiatu Wadowickiego na okres jednego roku szkolnego. Otrzymuje za swą działalność zryczałtowane wynagrodzenie ze środków budżetowych samorządu powiatowego na podstawie cywilnoprawnej umowy zlecenia. Działalność koordynatora zyskała na znaczeniu, ponieważ począwszy od 2000 r., z przyczyn natury kadrowej i finansowej, w powiecie wadowickim uległa zawieszeniu statutowa działalność Szkolnego Związku Sportowego. Koordynator m.in. ustala kalendarz rozgrywek w różnych dyscyplinach sportu we wszystkich typach szkół (podstawowych, gimnazjach i ponadgimnazjalnych) na terenie powiatu wadowickiego oraz zasady współzawodnictwa sportowego dzieci i młodzieży. Ta działalność dotyczy nie tylko UKS, lecz również pozostałych

⁵ Regulamin ten jest zatwierdzony uchwałą Rady Powiatu Wadowickiego Nr XXXII/218/01 z 23 VIII 2001 r.

⁶ Zob. także: A. Nowakowski, *Uprawnienia samorządu terytorialnego w dziedzinie kultury fizycznej w świetle ustaw samorządowych i ustawy kompetencyjnej z 1998 r.*, „Wychowanie Fizyczne i Sport”, t. XLIII, 1999, z. 3, s. 153–156.

podmiotów kultury fizycznej w powiecie wadowickim, prowadzących działalność na rzecz środowiska szkolnego.

W bazie danych Starostwa Powiatowego w Wadowicach brakuje ogólnych danych o infrastrukturze kultury fizycznej na terenie powiatu, za wyjątkiem infrastruktury szkolnictwa średniego (ponadgimnazjalnego), dla którego samorząd powiatowy jest organem założycielskim (właścicielskim). Lecz — jak dotąd — UKS występują głównie na obszarze szkół podstawowych i gimnazjów, dla których organami założycielskimi są władze samorządowe na szczeblu poszczególnych miast i gmin powiatu wadowickiego (łącznie 10 gmin, z czego 3 gminy miejskie i 7 gmin wiejskich)⁷.

3. Rozwój uczniowskich klubów sportowych w rejonie i powiecie wadowickim w latach 1994 – 2001

W okresie lat 1994 – 1998 obszar obecnego powiatu wadowickiego należał do województwa bielskiego z siedzibą w Bielsku-Białej. Powiat wadowicki został odtworzony z dniem 1 stycznia 1999 r., należąc do województwa małopolskiego z siedzibą w Krakowie. Pod rządami poprzednio obowiązującej ustawy z 3 sierpnia 1984 r. o kulturze fizycznej⁸, która nie wyodrębniła pod względem prawnym oddzielnej kategorii UKS, były one — na ogólnych zasadach przewidzianych dla stowarzyszeń kultury fizycznej — rejestrowane przez Wojewodę Bielskiego (z jego upoważnienia przez Dyrektora Wydziału Spraw Społecznych Urzędu Wojewódzkiego w Bielsku-Białej, właściwego do spraw kultury fizycznej). Ta rejestracja nie pozbawiona wówczas elementów uznaniowych odbywała się na podstawie przepisu art. 61 ust. 2 pkt 1 ustawy z 1984 r.⁹ Również w pierwszym okresie po wejściu w życie aktualnie obowiązującej ustawy z 1996 r. o kulturze fizycznej, Wojewoda Bielski wpisywał do prowadzonej przez siebie ewidencji UKS z terenu obecnego powiatu (wówczas rejonu) wadowickiego. Ogółem do 31 grudnia 1998 r. (pod rządami ustaw o kulturze fizycznej z 1984 i 1996) Wojewoda Bielski wydał 6 rozstrzygnięć w przedmiocie powstania UKS w ówczesnym rejonie wadowickim (jego obszar pokrywa się z obecnym powiatem).

⁷ Zob. ponadto: A. Nowakowski, *Zarządzanie zasobami kultury fizycznej przez samorząd powiatowy na przykładzie powiatu wadowickiego*, w: *Materiały pokonferencyjne z I Konferencji Naukowej „Tradycje i współczesność kultury fizycznej”*, praca zbiorowa pod red. W. Mynarskiego i M. Ponczka, AWF Katowice 2001, s. 317–324.

⁸ Tekst pierwotny: „Dziennik Ustaw” Nr 34, poz. 181, z licznymi późniejszymi zmianami.

⁹ Zgodnie z przepisem art. 63 ust. 1 obowiązującej wówczas ustawy z 1984 r. wojewoda mógł odmówić rejestracji UKS ze względu na możliwość spowodowania zagrożenia bezpieczeństwa, spokoju lub porządku publicznego.

Dopiero z dniem 1 stycznia 1999 r. na mocy przepisu art. 111 pkt 4 tzw. dużej ustawy kompetencyjnej z 24 lipca 1998 r.¹⁰, Starosta Wadowicki uzyskał uprawnienie do prowadzenia ewidencji UKS oraz do wydawania w tym zakresie, jako organ I instancji, decyzji w rozumieniu przepisów Kodeksu postępowania administracyjnego. Ponieważ prowadzenie ewidencji UKS należy do kategorii tzw. zadań własnych powiatu, toteż ewentualną II instancją (odwoławczą) w sprawach UKS jest Samorządowe Kolegium Odwoławcze z siedzibą w Krakowie¹¹. Równocześnie uzyskał ze szczebla wojewódzkiego wykaz wszystkich dotychczas działających UKS na terenie powiatu wadowickiego¹². Korzystając z przysługujących mu uprawnień, Starosta Wadowicki wpisał do ewidencji 13 UKS. Wszystkie rozstrzygnięcia dotyczące UKS w omawianym okresie były pozytywne.

Pierwsze UKS (4) powstały na terenie obecnego powiatu wadowickiego jeszcze w okresie obowiązywania poprzedniej ustawy o kulturze fizycznej z 1984 r. — w 1994 r., tj. po zainicjowaniu przez ówczesny Urząd Kultury Fizycznej i Turystyki, wspólnie z MEN ogólnopolskiej akcji „Sport wszystkich dzieci”¹³. Pierwszym w kolejności zarejestrowanym UKS był UKS „Kajakarz” Spytkowice (z datą 7 sierpnia 1994 r.), a następnymi: UKS „Kolarz” Dąbrówka (w gminie Stryszów), UKS „Strzelec” (przy Szkole Podstawowej i Gimnazjum Nr 1 w Wadowicach) oraz UKS „Herkules” (przy Szkole Podstawowej Nr 2 w Andrychowie). W kolejnych latach powstawało: w 1995 r. — 1 UKS, w 1996 i 1997 r. — po 3, a w latach 1998 – 2001 po 2 UKS.

Dwa UKS zawiesiły prowadzenie statutowej działalności — jeden już w 1996 r, a drugi w 2001 r. Na przeszkodzie stanęły zarówno względy natury finansowej, jak również organizacyjnej (nie wyłoniono nowych władz po upływie kadencji, brak akceptacji rodziców i uczniów na dalszą działalność). W obu przypadkach UKS kwalifikują się do podjęcia przez Starostę Wadowickiego decyzji o skreśleniu tych klubów z ewidencji.

Aktualnie — według stanu na dzień 31 października 2001 r. — w ewidencji Starosty Wadowickiego widnieje 19 UKS (16 działa w szkołach podsta-

¹⁰ „Dziennik Ustaw” 1998, Nr 106, poz. 668.

¹¹ Zob. ponadto: A. Nowakowski, *Status prawny uczniowskich klubów sportowych w Polsce*, „Zeszyty Naukowe WSZ w Częstochowie” 2001, nr 3 (15), s. 5–15 (z obszerną literaturą przedmiotu) oraz: tenże, *Działalność uczniowskich klubów sportowych w Polsce w świetle prawa*, „Prace Naukowe WSP w Częstochowie”, seria: Kultura fizyczna, 2001, z. IV, s. 59–66.

¹² Dane do niniejszego opracowania pochodzą z ewidencji UKS prowadzonej w Wydziale Kultury, Turystyki, Sportu i Promocji Starostwa Powiatowego w Wadowicach.

¹³ W. Sawicki, *Szkolne stowarzyszenia kultury fizycznej. Uwarunkowania formalno-prawne*, Warszawa 1996, s. 5–7. Zob. również: D. Dudek, *Zarys dziejów i organizacja stowarzyszeń kultury fizycznej*, Kraków 2001, s. 107–109.

wowych i gimnazjach, 3 w szkołach średnich, na ogólną ilość 10 szkół tego typu w powiecie wadowickim, z czego jeden w Wadowicach, dwa w Andrychowie). Jednocześnie należy zwrócić uwagę na dużą ilość wystąpień nadzorczych, podpisanych przez kierownika Wydziału z upoważnienia starosty, w sprawach dotyczących działalności UKS (w 2000 r. odnotowano 10 takich wystąpień). Najczęstszą przyczyną jest brak aktualizacji danych dotyczących składów osobowych władz statutowych oraz samych statutów UKS.

Na ogół UKS w powiecie wadowickim zajmują się grami zespołowymi, w tym przede wszystkim piłką nożną, a ponadto lekką atletyką. Sporadycznie zajmują się, bądź zajmowały się, innymi dyscyplinami: kajakerstwem, łucznictwem, sportami siłowymi, strzelectwem oraz tenisem stołowym (po jednym klubie). Na terenie gminy Stryszów w południowo-wschodniej części powiatu wadowickiego, ze względu na urozmaiconą konfigurację terenu, dobrą drożność oraz kadrę z kwalifikacjami instruktorskimi, dwa UKS: „Kolarz” Dąbrówka oraz „Cyklista” Stronie zajmują się wyłącznie sportem kolarskim we wszystkich jego postaciach, a głównie kolarstwem przełajowym i górskim. Wychowankowie tych UKS zasilają następnie profesjonalne kluby kolarskie.

Tabela. Uczniowskie kluby sportowe w powiecie wadowickim w układzie terytorialnym

Siedziba gminy	Szkoły podstawowe i gimnazja (zespoły szkół)	Szkoły średnie	Razem
Andrychów (M.)	1	2	3
Kalwaria Zebrzydowska (M.)	2	—	2
Lanckorona (G.)	1	—	1
Mucharz (G.)	1	—	1
Spytkowice (G.)	1	—	1
Stryszów (G.)	3	—	3
Tomice (G.)	3	—	3
Wadowice (M.)	4	1	5
Razem	16	3	19

Objaśnienie: M. — gmina miejska (miasto), G. — gmina wiejska

Źródło: dane Wydziału Kultury, Turystyki, Sportu i Promocji Starostwa Powiatowego w Wadowicach.

W dwóch gminach powiatu wadowickiego: Brzeźnicy i Wieprzu (na 10 gmin tworzących powiat wadowicki), jak dotychczas, nie powołano żadnego UKS.

W trakcie tworzenia są dwa nowe UKS (na etapie przed wpisaniem ich do ewidencji). Jeden w Kalwarii Zebrzydowskiej (w szkole średniej), ze specjalizacją w zakresie gimnastyki artystycznej dziewcząt, a drugi w gimnazjum w gminie Stryszów.

Brak dokładnych danych o kadrze nauczycielskiej i trenersko-instruktorskiej pracującej w UKS w powiecie wadowickim. Dane te posiadają poszczególne miasta i gminy prowadzące poszczególne szkoły podstawowe i gimnazja. Samorząd powiatowy posiada jedynie dane o kadrze nauczycieli wf. zatrudnionych w szkołach ponadgimnazjalnych (średnich) prowadzonych przez powiat. Na ogólną liczbę 44 nauczycieli tego przedmiotu zatrudnionych w szkołach średnich, 41 posiada wyższe wykształcenie magisterskie. W 3 szkołach średnich, w których działają UKS, kadra nauczycieli wf. liczy około 15 osób¹⁴.

4. Sport szkolny w powiecie wadowickim poza uczniowskimi klubami sportowymi

Z ogólnym norm zawartych w obowiązującej Konstytucji RP z 2 kwietnia 1997 r. oraz w ustawie z 18 stycznia 1996 r. o kulturze fizycznej wynika zasada pluralizmu organizacyjnego na obszarze kultury fizycznej. Ta zasada, sankcjonująca istnienie wielości równouprawnionych podmiotów, głównie stowarzyszeń kultury fizycznej, ma pełne zastosowanie w odniesieniu do sportu szkolnego w powiecie wadowickim. Oprócz UKS i SKS (będących kontynuacją dotychczasowych struktur organizacyjnych), w szkolnej kulturze fizycznej działają stowarzyszenia kultury fizycznej o charakterze ogólnym. Niektóre z nich stanowią kontynuację organizacji istniejących jeszcze przed 1989 r. Są to: 1) ZHP (Powiatowa Komenda Hufca w Wadowicach), 2) LZS (LKS), pion sportu ludowego, występuje głównie w szkołach wiejskich, 3) TKKF „Leskowiec” przy Klubie Osiedlowym „Garsoniera” Wadowickiej Spółdzielni Mieszkaniowej, działający od lat 1966–1967, organizator wielu imprez masowych, w tym wrześniowego „Biegu Powsinogi” z udziałem szkół, i imprez zręcznościowych dla dzieci¹⁵.

Osobną grupę stowarzyszeń kultury fizycznej w powiecie wadowickim prowadzącą działalność na rzecz dzieci i młodzieży szkolnej stanowią stowa-

¹⁴ Dane te pochodzą z akt Wydziału Edukacji Starostwa Powiatowego w Wadowicach.

¹⁵ Zob. ponadto: H. Kulbacka, A. Nowakowski, *Trzydziestolecie Ogniska TKKF „Leskowiec” w Wadowicach 1966–1996*, Wadowice 1997, *passim*.

rzyszenia nawiązujące do tradycyjnego systemu wartości, które zostały reaktywowane w wyniku zasadniczych zmian ustrojowych po 1989 r. Należą do nich: 1) gniazdo Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół” w Wadowicach, założone w 1887 r., które wznowiło działalność w 1990 r., organizator około 10 imprez sportowo-rekreacyjnych dla młodzieży szkolnej powiatu w ciągu roku¹⁶, 2) Parafialny Klub Sportowy „św. Józef” w Kalwarii Zebrzydowskiej, założony w 1997 r., zarejestrowany w 1998 r., specjalizujący się w grach zespołowych i tenisie stołowym oraz obozownictwie, nawiązujący do dorobku katolickiego nurtu w kulturze fizycznej, występującego w tym mieście od początku lat trzydziestych¹⁷.

Ponadto w powiecie wadowickim, zwłaszcza w miastach, działają specjalistyczne stowarzyszenia kultury fizycznej (kluby) o charakterze jednosekcyjnym, propagujące wśród starszej młodzieży szkolnej popularne obecnie dalekowschodnie sporty walki.

5. Podsumowanie

Na terenie obecnego powiatu wadowickiego pierwsze uczniowskie kluby sportowe uzyskały osobowość prawną i rozpoczęły statutową działalność jeszcze w 1994 r. Reaktywowanie w 1999 r. powiatu wadowickiego oraz ustawowe przekazanie Staroście Wadowickiemu kompetencji do prowadzenia ewidencji tych klubów było istotnym czynnikiem stymulującym rozwój UKS. W latach 1999 – 2000 nastąpił dalszy rozwój ilościowy tych klubów, zwłaszcza w środowisku wiejskim. Jednak rozwój ten jest — jak dotąd — nierównomierny. Daje się zauważyć niedostatek UKS w szkołach ponadgimnazjalnych (średnich), dla których organem założycielskim jest samorząd powiatowy. W dwóch gminach powiatu wadowickiego nie założono ani jednego klubu, mimo iż te gminy, a zwłaszcza miejscowości będące siedzibami gmin, dysponują niezłą materialną i fachową kadrą nauczycieli wf.

Wydaje się, że jedną z przyczyn limitujących dalszy wzrost UKS w powiecie wadowickim jest przeciążenie nauczycieli, w tym przede wszystkim nauczycieli wf., różnymi funkcjami zarówno o charakterze zawodowym, jak

¹⁶ A. Nowakowski, *Wadowicki „Sokół” wczoraj i dziś. Na studziesięciolecie wadowickiej sokolnii (1889–1999)*, Częstochowa 1998, *passim*. Zob. ponadto: A. Zagórska, *Imprezy sportowe Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół” w Wadowicach w latach 1990–2000. Na dziesięciolecie odrodzonego gniazda sokolego w Wadowicach*, Wadowice 2001, s. 12–18.

¹⁷ A. Ormanty, *Zainteresowania kulturą fizyczną w Kalwarii Zebrzydowskiej*, w: *Z dziejów kultury fizycznej w Polsce południowej. In honorem Kazimierz Toporowicz w 70-lecie urodzin*. Praca zbiorowa pod red. A. Nowakowskiego, Wadowice 2001, s. 102–103.

również społecznym. Ponadto środowisko szkolnej kultury fizycznej nie jest w pełni poinformowane o uproszczonym trybie zakładania UKS oraz o zalecanych tych klubów (w niektórych miejscowościach powiatu zaniechano prenumeraty poczytnego ogólnopolskiego miesięcznika „Lider”, tłumacząc to posunięcie względami budżetowymi). W przypadku możliwości ustawowego zawieszenia — ze względów oszczędnościowych czwartej godziny wf. w szkolnictwie, działalność UKS mogłaby stanowić przynajmniej częściową rekompensatę tych posunięć, z korzyścią dla zdrowia i ogólnej sprawności fizycznej młodzieży w powiecie.